

AZ 1919. ÉVI SZLOVÉN-VIDÉKI ELLENFORRADALOMRÓL

Dr. Kővágó László,
a történelemtudomány kandidátusa

AZ ALÁBBIAKBAN az egyik — viszonylag kevésbé ismert — Tanácsköztársaság-ellenes ellenforradalmi lázadásról lesz szó. Kevésbé ismertek az 1919-es szlovén-vidéki események nemcsak nálunk, ahol elsősorban a magyarországi Tanácsköztársaság vonatkozásában érdekelnek bennünket, hanem a jugoszláv történészek körében is, akiket főként az itteni szlovén népcsoport története, valamint a Tanácsköztársaságnak a jugoszláv népek körében kiváltott visszhangja érdekel. Ferdo Čulinovič pl. Jugoszlávia két világháború közötti történetét összefoglaló kiváló művében úgy ír a szlovén-vidéki tanácsok, forradalmi bíróságok, szövetségek alakításáról, mintha mindez a Tanácsköztársaság példája nyomán Jugoszláviában történt volna, s csak a forradalmi jellegű eseményeket említi.¹ Valójában itt a Tanácsköztársasághoz tartozó területen lejátszódott bonyolult folyamatról van szó, nemcsak forradalmi, hanem ellenforradalmi eseményekről is.

„A magyarországi délszlávok 1918—1919-ben” c. tanulmányomban már kitértem a szlovén-vidéki ellenforradalomra, de újabban kezembe került dokumentumok gazdagították a róla alkotott képet és megerősítettek a jelentőségéről kialakult értékelésemben. Nevezetesen abban, hogy a szlovén-vidéki ellenforradalmi kísérletnek olyan meghatározott — eléggé fontos — helye volt az ellenforradalmi lázadások sorában, amely a Tanácsköztársaság-ellenes tevékenységeket tárgyaló munkákból nem derül ki.

Az 1919. augusztus 12-én jugoszláv csapatok által megszállt és Trianonban Jugoszláviához csatolt Szlovén Vidék (is-

¹ Čulinovič Ferdo: Jugoslavija izmedju dva rata. Zagreb 1961. Tom I. 185. 1.

mertebb néven Vendvidék²) a Dunántúl délnyugati csücskében, a Mura folyó északi partjai mentén Szentgotthárd és Alsó-lendva között terül el. (Jelenleg Jugoszláviában a Szlovén Népköztársaság része Prekmurje — Murántúl néven.) A 940 négyzetkilométernyi területen az 1910-es népszámlálás adatai alapján 91 436 ember élt, közülük 66 710 szlovén, 20 346 magyar és 2093 német nemzetiségű.³ 1921-ben a jugoszláv népszámlálás 74 447 szlovén, 14 435 magyar és 2581 német lakost mutatott ki.⁴

A Szlovén Vidék az 1918. november 13-i belgrádi fegyverszüneti egyezmény értelmében nem került szerb vagy antant csapatok megszállása alá: a demarkációs vonal Pécsdől nyugatra a Dráva vonalát követve, a magyar kormány fenntartása és magyar csapatok megszállása alatt hagyta a túlnyomórészt horvát lakosságú Muraközt és a főként szlovének által lakott Szlovén Vidéket.

A jugoszláv királyi kormány ebbe nem nyugodott bele. 1918. december 24-én reggel horvát csapatok Eugen Kvaternik ezredes parancsnoksága alatt átlépték a Dráva alkotta magyar—jugoszláv határt — amely egyben demarkációs vonal is volt. Három nap alatt megszállták a Muraközt, majd december 27-én horvát önkéntesek és tengerészek — Erminij Jurišić kapitány vezetésével — átkeltek a Murán és két nap alatt megszállták Muraszombatot, Belatincet, Alsólendvát, valamint a Szlovén Vidék nagyobb falvait.⁵ A Kvaternik ezredes parancsnoksága alatt szolgált egyik tiszt szerint Jurišić kapitány akciója arra irányuló kísérlet bevezetése volt, hogy fegyveres erővel valósítson meg közvetlen kapcsolatot Jugoszlávia és Csehszlovákia között. Az ismert csehszlovák—jugoszláv korridor tervnek ilyen kalandor módszerekkel való megvalósítására irányuló vállalkozás egyrészt azon a számításon alapult, hogy a magyar fegyveres erők ügysem állnak ellen, másrészt a szlovén-vidéki, a távolabbi területeken pedig a nyugat-magyarországi horvát falvak lakosságának támogatására számított.⁶

² Miután a magyarországi szlovének nemzeti öntudatra ébredésükkel párhuzamosan mind erőteljesebben tiltakoztak a vend elnevezés ellen, a helyesebb „magyarországi szlovének”, a Vendvidék helyett pedig „Szlovén Vidék” megjelölést használnak.

³ Közli Mikola Sándor: A vendség múltja és jelene, Budapest 1928, 1. l.

⁴ Stanojević St. Narodna enciklopedija srpsko — hrvatsko — slovenačka III. knj. Zagreb 1928, 660. l.

⁵ V. ö. Dr. Slavić Matija: Narodnost in osvoboditev Prekmurcev. — Slovenska Krajina, Beltinci 1935; Országos Levéltár (a továbbiakban OL) Nemzetiségi Minisztérium iratai, 1919 — VIII — 3.

⁶ Hrvati u borbama za oslobođenje sjevernih krajeva Jugoslavije: Medjururja, Prekomurja, Koruške i Stajerske. Zagreb 1940, 173. l.

Amikor a magyar hadügyminisztérium tudomást szerzett arról, hogy a Szlovén Vidéket csak kisebb jugoszláv erők szállták meg, méghozzá úgy, hogy a jugoszláv felsőbb parancsnokság hivatalosan nem vesz tudomást a megszállásról, parancsot adott a Murától északra levő terület visszafoglalására. A parancsot a 83. gyalogezred egy karhatalmi zászlóaljja hajtotta végre, amelynek parancsnoka Pernecky Jenő százados volt.⁷

A zászlóalj 1919. január 2-ről 3-ra virradó éjjel megtámadta Muraszombatot, rajtaütött az ottlevő horvát katonaságon és rövid, heves tűzharcban visszafoglalta a várost. A muraszombati vereség után a horvátok sietve visszahúzódtak a Mura folyó mögé.⁸

A Szlovén Vidék visszafoglalása után Pernecky százados és zászlóaljja a jugoszláv — és részben osztrák — határ őrizetét kapta feladatul.

A Berinkey kormány nem tudott elegendő fegyverest adni a határ védelmére, valamint a szlovén szegényparasztok körében is mind erőteljesebben megnyilvánuló földkövetelés elfojtására. Ezért Obál Béla, Vas megye főispánja és a „vend ügyek kormánybiztosa”, a terület érdekelt polgárainak, de főként magyar nagybirtokosainak segítségével ún. határvédelmi alapot létesített, amelyet részint önkéntes, részint pótdadoszerűen kiírt társadalmi adakozásból töltöttek fel. Az adakozók — elsősorban a Szlovén Vidék magyar nagybirtokosai — néhány nap alatt több mint 700 ezer koronát adtak össze: gróf Zichy Ágost 250 000, gróf Szapáry László 100 000, gróf Batthyány Zsigmond 150 000, gróf Saint Julien Kelemenné 50 000 koronát adott.⁹

Az összegyűlt pénz és a hadügyminisztérium által kiutalt ruházat felhasználásával 300 zsoldos nemzetőrt szereltek fel a rend fenntartására és a határ őrizetére.¹⁰

A magyarországi szlovén népcsoport nemzeti öntudata és szegényparasztjainál az osztályérdekek felismerése igen későn jelentkezett. 1910-ben 86,5 százalékában „őstermeléssel” foglalkozott,¹¹ s nagybirtokossága, polgársága egyáltalán nem, értelmisége alig volt — nemzeti mozgalmi és törekvései a világháború vége előtt nem jelentkeztek. Nemzeti törekvéseit a Szlovéniában — különösen a bécsi birodalmi gyűlés képviselői

⁷ OL Nemzetiségi Minisztérium, 1919 — VIII — 3.

⁸ Dr. Slavič M. i. m. 65 1; Slovenec (Ljubljana) 1919. január 7. — Celo Prekmurje zasedeno od Madjarov.

⁹ Slovenec, 1919. június 21. — Boljševizem v Prekmurju; Muraszombat és Vidéke. 1919. január 19. — Határvédelem; Novine (Cserföld), 1919. február 16. — Na strazse.

¹⁰ OL Nemzetiségi Minisztérium 1919—II—119.

¹¹ A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása. Negyedik rész. 336—7, 430—1. 1. adatai alapján.

Jugoszláv Klubjának 1917. május 30-i nyilatkozata után — kibontakozott erőteljes jugoszláv mozgalom hatására kezdtek életre kelni. E törekvések célja — a május 30-i nyilatkozat értelmében — a Monarchia határai között élő délszlávok egy önálló államban — Jugoszláviában való egyesülése volt, a Habsburg korona alatt. A szerb király vezetésével 1918. december 1-én egyesült Jugoszláviába azonban csak kevesen kíváncskodtak közülük. Ez megmutatkozott többek között abban is, hogy a Jurišić kapitány vezette horvát különítményt kiverő karhatalmi zászlóalj részben szlovén katonákból állt.¹² Főként szegényparasztokból, akik akkor még a Magyar Népköztársaságtól várták a nagybirtok felosztását.

A Szlovén Vidék megművelhető földjeinek több mint negyedrésze, összesen mintegy 40 ezer hold volt a Sina bárók, Szapáry, Batthyány grófok, Eszterházy hercegek birtokában.¹³

Károlyi kormánya — Jászi Oszkár nemzetiségi miniszter kezdeményezésére — 1918 decemberében „vend vármegyét” akart kiharítani Vas és Zala megye déli részéből, amelybe a Szlovén Vidék és a Muraköz tartozott volna.¹⁴

Ezt a szándékot azonban megghiúsította a december végi jugoszláv támadás és a Muraköz jugoszláv megszállása.

Obál Béla vend kormánybiztos 1919 január—februárjában „vend járást” igyekezett szervezni, ez az igyekezet azonban egyrészt a Vas és Zala megyei magyar sovíniszta körök, másrészt a szlovén katolikus papok által szervezett szlovén autonómia mozgalom ellenállásába ütközött. Ez az autonómia mozgalom már nem elégedett meg a Károlyi kormányzat által felkínált járási, illetőleg megyei közigazgatási önkormányzattal, hanem a kárpát-ukránoknak (ruszinoknak) és németeknek az 1918:X. és az 1919:VI. néptörvényben biztosított önkormányzat mintájára nemzeti autonómiát követelt.

Miután a magyar kormány vonakodott megadni a követelt szlovén nemzeti önkormányzatot, a szlovén autonómia ügyében a Tanácsköztársaság kikiáltásáig semmi intézkedés nem történt.¹⁵

A proletárdiktatúra kikiáltása után a Tanácsköztársaság alapjában helyes nemzetiségi politikája szellemében a szlován falvakban zömében szlovén szegényparasztokból álló tanácsok

¹² Testvériség (Szombathely) 1919 január 5. — Jugoszlávok Muraszombatban.

¹³ Magyarország földbirtokosai, 1893. 803—830. 1; *Ilešič Svetozar*: Geografski pregled Slovenske Krajine. Slovenska Krajina, Beltinci, 1935. 8. 1.

¹⁴ OL Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1918 dec. 6.—25. pont; dec. 11.—8. pont dec. 28.—22. pont.

¹⁵ OL ME 1919—XXII—1429.

alakultak. A Muraszombat járási direktórium Vendvidéki Direktóriumnak, az egész Szlovén Vidékre illetékes hatalmi szervnek nyilvánította magát. Miután a magyarországi szlovén falvak egy része a muraszombati járáson kívül a szentgotthárdi járáshoz, valamint a Zala megyei alsólendvai járáshoz tartozott, a Muraszombat járási direktórium értesítette a zalaegerszegi, szentgotthárdi és alsólendvai direktóriumokat, hogy átveszi az egész terület közigazgatását.¹⁶

A szlovén-vidéki autonóm terület megvalósításában vezető szerepet játszott Tkalecz Vilmos, 25 éves szlovén származású tanító. Tkalecz leszerelt főhadnagy volt, aki 1918 novemberében résztvett a muraközi szegényparaszti és horvát nemzeti mozgalomnak statáriális úton való letörésében, december végén a Szlovén Vidékre behatoló jugoszláv csapatok elleni harcokban. Januárban, amikor Obál Béla, a „vend ügyek” kormánybiztosa, Vas megyei főispán lett, helyetteseként Tkaleczet hagyta Muraszombatban.¹⁷

A Tanácsköztársaság kikiáltása utáni első napokban Tkalecz mint „helyettes népbiztos” tevékenykedett Muraszombatban. Április első napjaiban az egyik direktórium tag leköszönése után tagja lett a direktóriumnak. Rövidesen vendvidéki politikai biztossá lépett elő, miután a „vendvidéki direktórium” egyoldalúan határozatilag kimondta, hogy „miután Vendvidék politikailag önálló területet alkot, a vasvármegyei politikai megbízott rendeleteit el nem ismeri”.¹⁸

A muraszombati járási direktórium által egyoldalúan proklamált „vendvidéki politikailag önálló területről” azonban a zalaegerszegi megyei direktórium, valamint az alsólendvai és szentgotthárdi járási direktórium nem vett tudomást és nem ismerte el az ún. vendvidéki direktórium illetékességét a hozzátartozó szlovén lakta területeken. Április 9-én Kelemen Béla sajtóelőadóval folytatott beszélgetésben Tkalecz „súlyosan kifogásolta, hogy a hatáskörébe utalt 28 vend község a belatinci járásból közigazgatásilag még mindig Zala megyéhez tartozik” és követelte „az egész Vendvidék politikai és közigazgatási egységét és vármegye címen egy közigazgatási egységbe való elválasztását.”¹⁹

¹⁶ Párttörténeti Intézet Archivuma (a továbbiakban: PI. Arch.) A. II. 10. 74. — A Vendvidéki Direktórium 1919. március 29-i ülésének jegyzőkönyve.

¹⁷ Szombathelyi Állami Levéltár (a továbbiakban SzÁL) Vas vármegye tanfelügyelőjének iratai 5566/1919.

¹⁸ SzÁL Vas megyei direktórium iratai 601/D.

¹⁹ Hadtörténelmi Intézet Levéltára, Magyar Tanácsköztársaság iratai (a továbbiakban HIL MT¹⁹) 78. cs. 20. Dandárcsoport Parancsnokság iratai.

Ellenforradalmi szervezkedés

Az ellenforradalom hamarosan felismerte, hogy a jugoszláv—osztrák határ szögében fekvő Szlovén Vidék tisztázatlan nemzetiségi és közigazgatási problémájával, szlovén nacionalista, erősen konzervatív-kerikális papjaival, vallásos parasztjaival, hatalomravágyó és a központi kormánytól minél nagyobb önállóságra törekvő „vend népbiztosával” alkalmas terület ellenforradalmi megmozdulásra.

A terület első ellenforradalmi szervezkedése Jugoszláviából indult ki. Ez a szervezkedés — adataink szerint — a szlovén-vidéki papokra és az ellenforradalmi érzelmű közigazgatási tisztviselőkre támaszkodón építette ki támaszpontjait 1919 május elején.

Klekl József nyugdíjas plébános emlékirataiban leírja, hogy ennek az ellenforradalmi szervezkedésnek az összekötője 1919. május 10-én felkereste őt Cserföldön. Közölte vele, hogy Jugoszláviából kiinduló támadással „betörnek és lefegyverzik a kommunistákat a Szlovén Vidéken és tovább a magyar vidéken, s a mozgalom mint a tűz terjed tovább egész Magyarországon, s a felszabadulás biztosítva lesz”. Az összekötő közölte Klekkel azt is, hogy a szervezkedésben részt vesz dr. Czigány János, volt belatinczi járási főszolgabíró, járási közigazgatási vezető is.²⁰

A szervezkedést azonban állítólag Párizsból leintették.²¹ A Jugoszláviából kiinduló ellenforradalmi támadás tervének ui. alapvető hibája volt, hogy ha Jugoszláviából francia segítséggel betörő jugoszláv ellenforradalmi csapatok szállják meg a Szlovén Vidéket, akkor a területet a jugoszláv követelések értelmében a Szerb, Horvát, Szlovén Királysághoz csatolják. Ez pedig leállította volna az ellenforradalom dunántúli továbbterjedését, mert hiszen ez már nem magyar ellenforradalom, hanem intervenció, illetőleg a területnek a jugoszlávok részéről való annektálása lett volna. Ezt pedig Párizsban úgy látszik nem akarták és a tervet nemcsak leintették, hanem a békekonferencia Legfőbb Tanácsa és territorális komissziója május 12-én elutasította a Szlovén Vidéknek a jugoszláv államhoz csatolására irányuló jugoszláv követelést is.²²

Közben a Szlovén Vidéken már egy másik ellenforradalmi

²⁰ SZÁL Klekl József emlékirata. 56. l.

²¹ U. o. Ezt az ellenforradalmi szervezkedést és annak leintését magam sem tartom eléggé bizonyítottnak. Eddig Klekl visszaemlékezésén kívül másutt még nem találtam erre vonatkozó anyagot.

²² V. ö. Mikola S. i. m. 10 l. Dr. Slavič M: Prekmurske meje v diplomaciji. Slovenska Krajina. 86—87. l.

szervezkedés folyt, amely az önkormányzati mozgalmat, valamint Tkalecz Vilmos és más szlovén-vidéki polgári és katonai vezetők becsvágyát, kapzsiságát és ellenforradalmi érzelmeit kihasználva igyekezett a területet megszerezni.

Ebben a szervezkedésben a bécsi magyar rekációnak, pontosabban a hatalmát visszanyerni akaró arisztokratáknak teréről volt szó: megszerezni a magyar területről egy talpalatnyi helyet, amelyen megalakíthatják ellenforradalmi kormányukat, s amelyről az antant segítségével megkísérelnék megdönteni a magyar munkáshatalmat. Az antant hatalmak képviselőinek biztatása alapján ugyanis abban reménykedtek, hogy az antant hajlandó egy ilyen kormányt a tanácskormányval szemben elismerni és támogatni. Gratz Gusztáv, az ellenforradalmi emigráció egyik vezetője szerint Allizé követ, a bécsi francia misszió vezetője az aradi ellenforradalmi kormánnyal kapcsolatban kijelentette, hogy a francia kormány hajlandó lenne elismerni a magyar kormányt, ha az „egy darab magyar területen, bármily kicsiny legyen az, tényleg gyakorolja a hatalmat — majd hozzátette — az nem is olyan szükséges, hogy Budapest ehhez a területhez tartozzék”.²³

Cunningham ezredes, az angol misszió vezetője állítólag azt a feltételt is közölte, hogy „a szövetséges hatalmak csak meg nem szállott területen működő kormányt ismernek el.”²⁴

Ezért a bécsi ellenforradalmi komitő arra törekedett, hogy a május elején Aradon majd Szegeden megszállt területen megalakított ellenforradalmi kormánnyal ellentétben meg nem szállt magyarországi területen alakítsa meg saját ellenforradalmi kormányát.

A bécsi ellenforradalmi komitő Szmrecsányi-féle csoportja, amely grazi központjából a jugoszláv—osztrák—magyar határ háromszögben igyekezett ellenforradalmi akciókat szervezni, a szlovén-vidéki nagybirtokosok és ellenforradalmi katonatisztek már folyamatban levő szervezkedésébe kapcsolódott és céljai megvalósításához felhasználta a tanács hatalom helyi szerveinek korrumpált vezetőit is.

A szlovén-vidéki ellenforradalmi szervezkedés központi alakja kezdetben Szapáry László gróf, a terület egyik leggazdagabb földbirtokosa volt. Már április közepétől kezdve nála tartottak megbeszéléseket a Szlovén Vidéken állomásozó vörös katonaság ellenforradalmi érzelmű tisztjei.²⁵

²³ Gratz Gusztáv: A forradalmak kora, Budapest 1935, 207. l.

²⁴ Kozma Miklós: Az összeomlás 1918—1919. Budapest 1933. 234. l.

²⁵ Deme László és Keleti József: Az ellenforradalom Vas vármegyében és Szombathelyen, Szombathely 1920, 68. l.

Ezek a tisztiek az osztrák- és jugoszláv határ őrizetével megbízott II/20. zászlóalj és más kisebb alegységek parancsnokai voltak, s kiváló lehetőségük volt határon túli kapcsolatok felvételére. Terveiket az is elősegítette, hogy az osztrák és jugoszláv határon nagyméretű csempész kereskedelem folyt, amelyet a tanácskormány elnézett, sőt tekintve, hogy az ország mindenfelől bojkott alatt volt, gyakran hivatalos szerveken keresztül igyekezett a csempészetet úgy irányítani, hogy a behozott áru tervszerűen elősegítse a lakosság áruellátását. A Szlovén Vidéken a csempészetből jelentős hasznot húzott és korrumpálódott a határ őrizetével megbízott katonaság.²⁶

Ezt a félhivatalos csempészetet használták ki a szlovénvidéki ellenforradalmárok kapcsolataik kiépítésére a bécsi ellenforradalmi komitéval, valamint osztrák és jugoszláv ellenforradalmi körökkel. Tevékenységüket eleinte úgy igyekeztek leplezni, hogy azt külföldön folytatott forradalmi munkának tüntették fel.

Egy a 20. dandár parancsnokságához küldött jelentés Győry őrnagynak az ellenforradalmi szervezkedés egyik vezetőjének tevékenységéről a legnagyobb elismerés hangján írta: „Győry Károly volt őrnagy az I. védelmi szakasz parancsnoka, ki... taktikailag és gazdaságilag egyaránt kifogástalanul szervezte meg a védővonalat, önként vállalkozott arra a veszélyes feladatra, hogy katonai és polgári egyének segítségével rendszeres érintkezést tart fenn a stájer, osztrák és a megszállott vendvidék készülő felkelésének vezetőivel és horvát forradalmárokkal.”²⁷ Győry őrnagynak valójában a Tanácsköztársaság-ellenes lázadás vezetőivel, illetve támogatóival volt kapcsolata, a jelentésben említett „horvát forradalmárok” pedig Jugoszlávia-ellenes horvát nacionalisták voltak, akik szorosan együttműködtek a magyar ellenforradalmi komitéval.

Az ellenforradalmi szervezkedés vezetői a csempészetbe való bevonás, korrumpálás útján igyekeztek megnyerni céljaiknak Tkalecz Vilmost és a vendvidéki direktórium vezetőit is. Ez sikerrel járt és Tkalecz az összeesküvő bűnszövetkezet monopóliumává tette a csempészetet. A kormányzótanács állítólagos hozzájárulásával kihirdette, hogy ezentúl tilos a magán-csempészés, ellenben megkezdik a hivatalos csempészetet.²⁸

Tkalecz, aki a hivatalos csempészet kihirdetésekor már

²⁶ HIL, MTI 43. d. 100. sz.

²⁷ HIL, MTI 78. cs. 20. Dandárparancsnokság iratai.

²⁸ Testvériség, 1919 június 18. — Hogyan alakul az operett köztársaság? Udvaros János, a szlovénvidéki ellenforradalom kivizsgálásával megbízott politikai biztos beszámolója.

visszaélt a kormányzótanács nevével, minden kezébe kerülő hivatalos pénzt (rendelkezési alap, sajtó alap, szlovén propaganda alap stb.) a csempészetbe fektetett,²⁹ sőt a Vas megyei direktóriumtól is kért egy ízben 50 000 koronát csempészett áru kifizetésére.³⁰ A haszon, részben a bűnszövetkezet tagjainak zsebében maradt, részben egy központi pénztárba folyt, amelyből a csempészet, majd az ellenforradalmi lázadás kiadásainak egy részét fedezték.

A nagyméretű visszaélésekről rövidesen tudomást szereztek Budapesten. A szociális termelés népbiztosságának Vas megyébe küldött öt megbízottja május 18-án kelt jelentésében beszámol a nagyarányú csempészésről, s arról, hogy „az üzérkedésben a muraszombati direktórium is részes.” Amikor Tkaleczék észrevették, hogy az öt megbízott nyomára jött szabálytalanságaiknak, a csempészés hasznából részesedő katonákat a megbízottak ellen hangolták, úgyhogy azok kénytelenek voltak Muraszombatból elmenekülni.³¹ A Belügyi Népbiztosság szervei is leküldtek május második felében két nyomozót a helyzet kivizsgálására. Tkalecz a nyomozókat — a csempészésben érdekelt határőr cinkostársai segítségével — egyszerűen kikergette Muraszombatból.³²

Így kerültek a muraszombati járásban a proletárhatalom egyes korrumpált vezetői végleg az ellenforradalmárok hálójába.

Nehéz lenne megállapítani, hogy Tkalecz Vilmosnál a becsvágy és kapzsiság diktálta cselekvés mikor változott tudatos ellenforradalmi tevékenységgé. Hogy vajon a leleplezéstől, a bukástól való félelem tette az ellenforradalom hívévé, vagy már a Budapestről kiküldött nyomozók megjelenése előtt is fűzték őt ellenforradalmi kapcsolatok a csempész-bűnszövetkezet többi tagjához. Tény, hogy május második felében az ellenforradalom szervezőjeként kereste fel dr. Czigány János a belatinci járási közigazgatási vezető társaságában Klekl József nyugalmazott plébánost a magyarországi szlovének autonómia mozgalmának vezetőjét és meg is egyezett vele az ellenforradalom támogatása kérdésében.³³ A szlovénvidéki lázadás egyik részvevője szerint Tkalecz „legénységi agitátoraival he-

²⁹ PI Arch. A. II. 10. A Muraszombati Takarékpénztár beadványa.

³⁰ SzÁL Vas megyei Direktórium iratai 2733/D.

³¹ OL Filmtár 2037. BM 48. tekercs. Belügyi Népbiztosság 670/1919. eln. nb.

³² Testvériség, 1919 június 18. — Hogyan alakul az operett köztársaság? Novine, 1919 július 13. — Kak je nastala republika „Tkalczoza”?

³³ SzÁL Klekl József emlékirata 57. 1.

tekkal előbb agitációt folytatott az ellenforradalom érdekében”.³⁴

A budapesti nyomozók elleni fellépés megtorlásától való félelem mindenesetre gyorsabb cselekvésre ösztönözte az ellenforradalmárokat annál is inkább, mert parancs érkezett a II. Hadtest parancsnokságától, hogy a Szlovén Vidék jugoszláv és részben osztrák határ részének őrizetét ellátó II/20. zászlóalj adja át a határ őrizetét a vörös őrségnek és május 29-én délig vonuljon be a 20. dandárhoz Zalaegerszegre.³⁵ A parancs alapján húzta át a szervezkedők számításait, mert ez a zászlóalj adta volna fegyveres erőik zömét.

Az ellenforradalom vezetői ekkor Ausztriába futottak tanácsért és segítségért. Szapáry László gróf feleségével együtt szökött Ausztriába Stürgkh grófhhoz, a Friedrich Adler által megölt osztrák miniszterelnök testvéréhez, aki közvetítő volt a szlovén-vidéki és a szomszédos osztrák területek ellenforradalmi erői között.³⁶

Ebben az időben Stájerországban a Keresztényszocialista Párt mintegy 10 ezer fegyveressel rendelkezett. Ez a Bauernkommando néven ismert ellenforradalmi fegyveres csoport, amely dr. Brodmann, a Keresztényszocialista Párt stájerországi elnökének parancsnoksága alatt állt, szoros kapcsolatot tartott fenn az ausztriai magyar ellenforradalmi emigrációval. Szmrecsányi György, a bécsi magyar antibolsevista komité egyik legaktívabb tagja, miután megkapta részesedését a bécsi magyar követségről elrabolt 150 millió koronából, csoportjával Grazba tette át működési székhelyét.³⁷ Szmrecsányi itt olyan megállapodást kötött dr. Brodmannal, hogy a Bauernkommando aktív támogatásban részesíti a Stájerországban működő magyar ellenforradalmi emigránsokat, sőt szükség esetén fegyverrel és fegyveresekkel is segíti őket a Tanácsköztársaság ellen.³⁸ Szmrecsányi a megígért segítségért állítólag 5 millió koronát fizetett és több autóbilt adott Brodmannak.³⁹

Ifjabb Batthyány Zsigmond gróf szintén Ausztriába szökött és csempészéssel összeharácsolt nagymennyiségű fehér

³⁴ PI Arch. Szombathelyi katonai forradalmi törvényszék 1919, Fkt 160, Sinkovitz Gyula jegyzőkönyve.

³⁵ HIL MTI 43. d. 112 sz.

³⁶ Deme L. és Keleti J. i. m. 69. l.

³⁷ Bethlen István gróf 1921. május 31-én Tomcsányi Vilmos Pál igazságügyminiszterhez intézett levelében, a rabolt milliók sorsáról többek között a következőket írta: „... A bankgassei pénzből körülbelül ötven millió korona... Szmrecsányi György jelenlegi nemzetgyűlési képviselő vezetésével megindított gráci ellenforradalmi mozgalom szükségletére adatott ki.” — PI Arch. A II. 16/5.

³⁸ *Koncsek László: A renngassei összeesküvés.* Budapest 1959, 185–186. l.

³⁹ *Dr. Gagliardi Manko: Istina o hrvatskom emigrantskom revolucionarnom komiteu 1919–1921, H.n. 1922, 10. l.*

pénzt vitt magával, hogy azt kék pénzre cserélje be. Az ellenforradalmi komité a fehér pénz ellenében Lórenz József százados útján állítólag egymillió korona készpénzt küldött az ellenforradalom költségeinek fedezésére.⁴⁰

Tkalecz Vilmos vend politikai megbízott szintén Grazba ment. A személyes kapcsolatok felvétele után megfelelő ígéretek birtokában visszatért Muraszombatba és ott a direktóriumot arról tájékoztatta, hogy a Szlovén Vidéknek a Magyar Tanácsköztársaságtól való elszakadása esetén osztrák és jugoszláv segítségre számíthatnak.⁴¹ Tkalecznek a jugoszláv segítség ígéretere való hivatkozása problematikusnak látszik, ha figyelembe vesszük, hogy őt a jugoszláv lapok a legélesebben támadták mint magyar bérencet, aki novemberben részt vett a muraközi felkelés véres letörésében, majd januárban a Jurišić-féle akció meghiúsításában. Egyes jelek mégis arra mutatnak, hogy Tkalecznek kapcsolata lehetett bizonyos jugoszláv körökkel, s e kapcsolat alapján hivatkozhatott jugoszláv orientációjú szlovének előtt a várható jugoszláv segítségre.⁴²

1919. május 29-én, Tkalecz Ausztriából való visszatérése után, az ellenforradalmi lázadás kiobbantásának legtöbb szükséges feltétele megvolt: a Tanácsköztársaság fegyveres erői a cseh intervenciók elleni harccal voltak elfoglalva, a vörös csapatokat a csehek elleni támadás küszöbén az ország északi-keleti részén összpontosították; az ellenforradalmi erők: arisztokraták, földesurak, ellenforradalmi tisztek, nacionalista reakciós papok, a földesúri-burzsóá magyar állam közigazgatási tisztviselői és a Tanácsköztársaság helyi szerveinek áruló vezetői — nyilván különböző indítékoktól vezérelve, de Tanácsköztársaság-ellenes alapon — megegyeztek, s biztosan számíthattak egy teljes zászlóaljra, valamint a szlovén-vidéki szoldos nemzetőrökre. Megvolt a bécsi ellenforradalmi komité legmesszebbmenő támogatása, biztos ígélet a külföldi segítségre —, s mindez olyan területen, ahol a nép vallásos volt és hallgatott a Tanácsköztársaságot gyűlölő papjaira, nagyszámú szegény-parasztja pedig méltán elégedetlenkedett amiatt, hogy a nagybirtokok földjét nem osztották szét, hanem szövetkezetekké szervezték át, ami az ő szemében semmiféle változást nem jelentett.

⁴⁰ Deme L. és Keleti J. i.m. 69—70. 1.

⁴¹ Testvériség, 1919 július 18. — Hogyan alakul az operett köztársaság?

⁴² Az ellenforradalom leverése után Tkalecz Jugoszláviába menekült. Ott letartóztatták, de rövidesen szabadon bocsátották, illetőleg segítették, hogy eljusson Szegedre, a magyar ellenforradalmi kormány székhelyére. — Murska Straža 1919 július 5. — Tkalecz izpuščen na svobodo; SzÁL Klekl József emlékirata 59. 1.

A Mura Köztársaság

Tkalecz és a Muraszombat járási tanács azon tagjai, akik a csempészés miatti felelősségre vonástól joggal félhettek, — összesen tizenketten —, 1919. május 29-én este 11 órakor kikiáltották a Magyar Tanácsköztársaságtól független Mura Köztársaságot, és Tkalecz Vilmost köztársasági elnökké választották. A „köztársaság” fegyveres erőinek Perneckzy Jenő százados lett a parancsnoka.

Az ellenforradalmi fegyveresek összlétszáma mintegy ezer fő volt: a II/20. zászlóalj több mint hatszáz embere, az Obál által januárban létrehozott határvédelmi alapból toborzott több mint háromszáz zsoldos nemzetőr, valamint más fegyveres egységektől — elsősorban a X. vörösőr zászlóaljtól átállt néhány fegyveres. A rendelkezésre álló adatok egységesen azt tanúsítják, hogy a szlovén parasztok — egy-két kivételtől eltekintve — nem fogtak fegyvert a Tanácsköztársaság ellen. Az Ausztriából ígért fegyveres segítség is csak csekély mértékben váltotta be a lázadók reményeit. A stájerországi keresztényszocialisták teherautókon fegyvert és lőszert, ezenkívül mintegy 50 fegyverest és tiszteket küldtek az ellenforradalmárok megsegítésére.⁴³

Tkaleczen és Perneckzyn kívül a következők alkották az ellenforradalom látható vezérkarát: Csernovits Sándor kocsmáros, a Muraszombat járási szociáldemokrata pártelnök, direktórium tag, dr. Czigány János a belatinci járás volt főszolgabírája, a Tanácsköztársaság idején a közigazgatás vezetője, Rengó Iván főhadnagy, Juhász főhadnagy, dr. Forgács határrendőrségi fogalmazó, Krauthacker Albert a direktórium gazdasági hivatalának vezetője. A szlovén-vidéki tanácsszervek vezetőinek egy része az ellenforradalom élére állt, másik része hű maradt a Tanácsköztársasághoz. Füleky József a direktórium titkára pl. Tkalecz tevékenysége miatt kivált a direktóriumból, május 30-án Alsólendvára menekült és jelentést tett Tkalecz ellenforradalmi tevékenységéről.⁴⁴

A köztársaság kikiáltása után a lázadók leállították a vonatokat, a vasúti síneket felrobbantották,⁴⁵ és támadásba mentek át a Tanácsköztársasághoz hű csapatok ellen.⁴⁶

⁴³ V. ö. *Deme L. és Keleti J.* i. m. 69. l.; Slovenec, 1919 június 21. — Bolševizem v Prekmurju; HIL. MTI. 43. d. 100. sz.; *Klekl József*: *Novine i Marijin list pod bolševiki.* — *Kalendar Najsvetejšega Srca Jezušovoga* 1921.

⁴⁴ *Novine* 1918 július 13. — *Sto je odkorio protirevolucio sobočko*; *PI Arch. Vasmegyei Büntetőtörvényszék* 1919 — B — 1539.

⁴⁵ HIL. MTI. 42. d. 292. sz.

⁴⁶ OL. Filmtár 2038. BM 49. tekercs, Belügyi Népbiztosság 1168/1919 eln. nb.

Sikerült részben lefegyverezniök, részben visszavonulásra kényszeríteniök a muraszombati határvédő szakaszban álló X. vörösőr zászlóaljat, majd — miután az osztrák határon a hátuk, s a jugoszláv határon a jobbszárnyuk biztosítva volt — Alsó-lendva felé nyomultak előre. Alsólendvától nyugatra a XI. vörösőr zászlóalj alegységei vették fel a harcot a lázadók ellen.⁴⁷ A Belatincon és Lendvavásárhelyen levő vöröskatonák és vörösörök nagyobb része visszavonult a támadók elöl, egyesek közülük csatlakoztak a lázadókhoz.⁴⁸ A Tanácsköztársasághoz hű vörösörök Cserföldnél visszaverték a támadókat.⁴⁹

A Mura Köztársaság vezetői igyekeztek kihasználni a váratlan meglepetésszerű támadás által nyújtott előnyöket és csak másfél nappal a köztársaság kikiáltása után léptek a „diplomáciai” tevékenység mezejére. Május 31-én déli 12 órakor a „Muraköztársaság Intézőbizottsága” táviratot küldött a Vas megyei direktórium és a Magyar Tanácsköztársaság külügyi népbiztossága címére, amelyben bejelenti:

1. hogy a vendvidéki munkás-, katona- és földművestanács május 29-én, a nemzetek önrendelkezési joga alapján a vendvidéki lakosság kívánságára Zala és Vas megye „vend” lakta részein proklamálta a Mura Köztársaságot;

2. hogy nemzetközi szociáldemokrata programon alapuló szocialista állam megvalósításához a Tanácsköztársaság segítségét kéri;

3. hogy a Magyar Tanácsköztársasággal barátságban óhajt élni, de esetleges fegyveres támadása esetén „a szomszédos imperialista államok” segítségét fogja igénybevenni, és

4. hogy kéri a Tanácsköztársaság csapatainak a Muraköztársaság területéről való visszavonását.⁵⁰

Ez a távirat hazug okmány volt, amelynek segítségével a Tanácsköztársaság vezetői előtt tiszteletben tartott elvekre — a szlovén lakosság kívánságára, önrendelkezésére, nemzetközi szocialista programra, jószomszédi viszonyra — hivatkozva akartak az ellenforradalmárok a Tanácsköztársaság testéből egy darabot kiszakítani. A Vas megyei ellenforradalmi akciók résztvevői szerint is: „A vend köztársaság elnevezés csak ürügy volt arra, hogy elszakadhasanak a tanácskormánytól. A való-ságban senki sem gondolt a Magyarországtól való elszakadásra,

⁴⁷ HIL MTI 43 d. 112 sz.

⁴⁸ HIL MTI 43 d. 111. sz.

⁴⁹ HIL MTI 43 d. 76. sz.

⁵⁰ HIL MTI 43. d. 111. sz.; PI Arch. Szombathelyi Büntetőtörvényszék 1920.

csupán egy a kommunisták ellen irányuló ellenforradalmi akció lebegett a vezetők szeme előtt”.⁵¹

Klekl József, aki maga is részese volt a szlovén-vidéki összeesküvésnek, azt írja, hogy „Tkalecz szlovén szociáldemokrata köztársaságot kiáltott ki. A nemzeti érzelmű magyarok mint Szmrecsányi, a főbb tiszték, grófok stb. — vele tartottak, mert az igazi cél, amelyről a nép nem tudott, az volt, hogy a Drávától a Dunáig, tehát az egész Dunántúlon egy kis magyar állam alakuljon, amely azután a bolsevikokat az ország többi részében legyőzte volna”.⁵²

Fel kell figyelni arra, hogy míg a hivatalos távirat Mura Köztársaság megalakításáról beszél, addig Deme L. és Keleti J. munkájában vend köztársaság, Kleklnél pedig szlovén szociáldemokrata köztársaság megjelölést találunk. Egykorú szlovén nyelvű források még szlovén önálló köztársaságként is emlegetik az ellenforradalmi kísérletet. Az elnevezések különbözősége valójában megtévesztő célt, az ellenforradalom leplezésének célját szolgálta, s egyik sem fejezte ki az akció lényegét. A „szlovén” és „szociáldemokrata” jelző a szlovén nyelvű megjelölésben a zömmel szegényparaszti szlovén lakosság félrevezetését szolgálta. A Mura Köztársaság név nyilván a magyar ellenforradalmi érzületű elemek számára szolgált csalátkül, akik egy „önálló, szlovén” köztársaság megalakításának kísérletét nem támogatták volna.

A megtévesztő manőverezés Tkalecz „köztársasági elnök” agitációjában is kifejezésre jutott. A Tanácsköztársaság ellen fegyvert fogó szlovén szegényparasztoknak földet ígért, — nyilván a háta mögött álló magyar nagybirtokosok tudtával és beleegyezésével.⁵³

A jobbmodú szlovének megnyerését az „önálló szlovén köztársaság” ígérete szolgálta. A magyar nacionalista ellenforradalmárok megnyerése érdekében Tkalecz azt hangoztatta, hogy az akcióval a Szlovén Vidék Jugoszláviához való csatlósását akarja megakadályozni.⁵⁴

Az ellenforradalmi akció megtévesztő manőverezését tükrözi a Mura Köztársaság katonai parancsnokának 1. számú —

⁵¹ Deme L. és Keleti J. i.m. 68. l.

⁵² Klekl József: Novine i Marijin list pod boljševiki 16. l.

⁵³ Slovenec 1919 június 21. — Boljševizem v Prekmurju; Klekl J. Novine i Marijin list ... i.m. 16. l.

⁵⁴ Horváth László, az ellenforradalmárokhoz átalált egyik vörösrő száradparancsnok a forradalmi törvényszék előtt tett vallomása szerint Tkalecz ő előtte kijelentette: „Tekintve, hogy a párizsi békekonzferencia Vas és Zala vármegye yendlakta részét Jugoszláviának ítélte, de ez ellen a vend lakosság tiltakozik... más megoldás tehát nincs, minthogy önálló köztársaságot alakítsanak...” PI Arch. Szombathelyi katonai forradalmi törvényszék 1919. Fkt 135.

s a jelek szerint egyetlen írott — napiparancsa is. Ebben többek között a következőket olvashatjuk: „A muravidéki köztársaság este 11 óra 29 perckor a munkások-, katonák- és földműves szegények tanácsa által kikiáltatott... Figyelmeztetem az egyes parancsnokokat, hogy azon parancsok, melyek Tkalecz elvtárs és az én ellenjegyzésemmel a csapatokhoz érkezenek, minden ellenvetés nélkül azonnal teljesítendőök.”⁵⁵

A grófok, papok, ellenforradalmi katonatisztek által irányított ellenforradalmi megmozdulás a Tanácsköztársaság ellen nemhogy nyíltan, de még papi keresztényszocialista lobogó alatt sem mert fellépni, hanem szociáldemokrata mezt öltött magára és „munkások-, katonák- és földműves szegények tanácsára” hivatkozott. Ez annak a bizonyítéka, hogy a proletárdiktatúra eszméi a papi befolyás alatt élő, politikailag iskolázatlan szlovén dolgozóknban és az ellenforradalmi vezetés alá került katonákban, az igen kedvezőtlen körülmények ellenére is mély hatást váltottak ki.

A Tanácsköztársaság vezetőit azonban — bár ekkor még nem lehettek tisztában az események hátterével —, mégsem tévesztette meg a barátságot színlelő távirat. Az új „önálló állam” alakításának célja nyilván azonnal világos volt, amikor „nemzetközi szociáldemokrata programját” a *Tanácsköztársaság ellen* szándékozott megvalósítani, s a Tanácsköztársasággal szemben *imperialista segítségre támaszkodott*.

Az ellenforradalom vezetői abban is tévedtek, hogy a Vörös Hadsereg Főparancsnokságát a Mura Köztársaság proklamálását bejelentő táviratuk elküldéséig bizonytalanságban tarthatják. Reiter alsólendvai direktórium elnök még május 29-ére virradóra jelentést tett az ellenforradalmi készülődésről. Jelentésében — amelyet a Vörös Hadsereg gödöllői főparancsnokságán május 29-én, hajnali 2 óra 30 perckor vettek —, közli, hogy a „határvédelmi katonai parancsnokság, vele együtt Tkalecz Vilmos vendvidéki népbiztos” a jugoszlávokhoz szökött, a katonaság pedig ellenállásra készülődik.⁵⁶ A Vörös Hadsereg Főparancsnoksága a bejelentés vétele után, azonnal parancsot adott a II. Hadtestnek az ellenforradalmárok elleni fellépésre, Budapesten pedig egy teljesen megbízható vasas zászlóalj készenlétbe helyezéseire, s azt már május 30-án este 10 óra 5 perckor Zalaegerszegre irányította.⁵⁷

A II. Hadtest, a lázadók erejének számbavétele után — azt 4—5 századra, kereken 1000 puskára becsülték, ezenkívül tud-

⁵⁵ PI. Arch. Szombathelyi Büntetőtörvényszék 1920—B—784/II.

⁵⁶ HIL MTI 42 d. 187. sz.

⁵⁷ HIL MTI 42 d. 213. és 219. sz.

A harcok június 5-ig tartottak és a vörös zászlóaljok harcosainak nyilván nem kevés nehézséget kellett legyőzniök, mert a II. Hadtest parancsnokságának június 4-én este kiadott jelentése szerint a harcoló századok létszáma 50—60 főre csökkent. Ebben a tényben nemcsak az ellenforradalmárok ellenállását, hanem talán még inkább a Vörös Hadseregben megbúvó ellenforradalmár tisztek ellenséges ténykedésének jelét is kell találnunk. Hiszen a szlovén-vidéki ellenforradalom szervezői számításaikban azt is figyelembe vették, hogy a Vörös Hadsereg soraiban fontos beosztásban levő tisztekkel volt kapcsolatuk, akik közül adott esetben Craenenbrock ezredes, a II. Hadtest vezérkari főnöke árthatott legtöbbet a Vörös Hadseregnek.⁵⁹

A vörös egységek első rohamukkal kivetették Muraszombatból az ellenforradalmárokat. Ezek zöme az osztrák határ felé vonult vissza. Június 3-án, miután Ausztriából segítséget kaptak, erős ellentámadást indítottak a radkersburgi országút mentén, amelyet csak 24 órás harc után sikerült a vörös csapatoknak visszaverniök.⁶⁰

A Tanácsköztársaság csapatainak támadása után azonnal megindult az Ausztriából megígért segítség is. Erre vonatkozólag több helyen találunk utalást (Klekl visszaemlékezése, Deme L. és Keleti J. i. m., vizsgálati jegyzőkönyvek, újságok), a legközvetlenebb leírát azonban a muraszombati direktorium 3 gépkocsivezetője adta az osztrák beavatkozásról. Ezek Tkalecz utasítására az ellenforradalmi csapatokkal tartottak, s közvetlenül a harcok elől vonulva átmentek Ausztriába is, majd onnan visszatértek. Az elbeszélésük alapján készült jegyzőkönyvben olvashatjuk, hogy június 2-án (a támadás megindulásának napján) „egy teherautón osztrák civilek jöttek fegyverrel és munícióval segítségül... A fegyvert és muníciót kiosztották a lakosok között... Az osztrákok között volt egy vadászruhás hadnagy, a parancsnokuk pedig egy főhadnagy civilben”. Június 3-án délután az osztrákok beavatkoztak a Kisszombatnál folyó ütközetbe. A direktorium gépkocsivezetői a csata után Vashidegkúton „összetalálkoztak az osztrákokat vivő autóval, amely nagy sebességgel igyekezett a határ felé. Azt mondták, hogy rettentés túlerő volt velük szemben. Úgy egy óra múlva érkeztek meg a visszavonuló vend csapatok... (nyilván az Obál szervezte

⁵⁹ Craenenbrock ellenforradalmi tevékenységéről adatokat közöl *Deme L. és Keleti J. i. m.* 139., 151. és 167. l.

⁶⁰ HIL MTY 43 d. 236. sz.

zsoldos nemzetőrök — K. L.) s az osztrák főhadnagy átvette a parancsnokságot”. Az ellenforradalmárok oldalán harcoló köz-katonák ekkor már erősen zúgolódtak a csekély ausztriai segítség miatt, mert „az osztrákok azzal biztatták őket, hogy 40 repülőgépet, 40 ágyút és 400 főnyi légénységet küldenek segítségükre”.⁶¹

A lázadóknak Ausztriából — és állítólag Jugoszláviából — ígért segély — nyilvánvalóan az események gyors kibontakozása, különösen pedig a Vörös Hadsereg zászlóaljainak határozott és elsöprő erejű támadása következtében nem érvényesülhetett hatásosan. Stromfeld Aurél azt írja a hadseregparancsnok számára a „Muraszombat körüli eseményekről” készített összefoglaló jelentésében, hogy „az osztrák és a jugoszláv katonák a lázadó zászlóalj segítségére siettek”.⁶² Jugoszláv segítségről másutt nem találunk adatot, ellenben egy helyen a kért segítség megtagadásáról beszélnek forrásaink. A direktórium gépkocsivezetői a fentebb említett jegyzőkönyvben arról számoltak be, hogy Tkalecz, Győry őrnagy és Perneczky százados június 2-án a celtini határon egy jugoszláv őrnaggyal beszéltek és „megkérték, hogy lövesse ágyúival Muraszombatot. De az őrnagy azt válaszolta, hogy ő nem löveti a várost, mert hisz az úgyis az övék lesz előbb-utóbb.”⁶³

Ez az esemény — a kért segítség megtagadása ellenére is — arra mutat, hogy a szlovén-vidéki ellenforradalmárok kapcsolatban állottak a jugoszlávokkal. Ez a kapcsolat számukra első-sorban azért volt fontos, mert biztosítottak érezhették a hátukat; nem kellett attól félniök, hogy a jugoszlávok a szlovén lakosság védelme címén beavatkoznak és megszállják a területet.

Az ellenforradalmárok jugoszláv kapcsolatának már említett további bizonyítéka, hogy a lázadás leverése után Jugoszláviába menekült Tkaleczet a jugoszláv hatóságok segítették, hogy jugoszláv területen utazva eljusson Szegedre. A jugoszláv sajtó hatalmas felháborodással kommentálta 1919 júliusában ezt a hírt.

Az Ausztriából nyújtott segítség tényeit láttuk. Ez az egyetlen eset, amikor osztrák ellenforradalmárok — itt a stájer Bauernbund — olyan segítsége dokumentálható, hogy nemcsak fegyvereket szállítottak, hanem fegyvereseik is átjöttek a határon és harcba bocsátkoztak a Vörös Hadsereg egységeivel.

⁶¹ PI Arch. Szombathelyi Büntetőtörvényszék 1920—B—784/II.

⁶² HIL MTI 43. d. 100. sz.

⁶³ PI Arch. Szombathelyi Büntetőtörvényszék 1920—B—784/II.

Az Ausztriából küldött segítség legjelentősebb tétele azonban kétségkívül a pénz volt, amelyet a bécsi Ellenforradalmi Komité szinte számolatlanul k oltott a Tanácsköztársaság-ellenes akciók céljára (de az emigráns urak sz orakozasainak fedezésére is). Érdemes egy pillanatra elidőzni ennél a kérdésnél és megne zni, hogy az ellenforradalmárok „p enzt arnapl oja” mit mutat az előzőekben ellenforradalm arokt ol (Gagliardi, Deme  s Kelti) idézett milliókról.

Ismeretes, hogy a Bethlen-kormány 1921-ben — a Tanácsköztársaság b eci követségéről elrabolt milliók elfecs erl ese okozta felháborodás miatt — kénytelen volt egy t arcak ozbi bizottsággal felülvizsgáltatni az elrabolt 150 millió koronából esz koz lt kiadasokat. A hevenyészett feljegyzések, gyakran utólagos igazolások szerint a stájer Bauernbund nem kapta meg Szmrecs anyiekt ol a Gagliardi által eml ített teljes 5 millió koronát, hanem csak 3 millió 50 ezret. A bizottság által készített jegyzőkönyv lényegében mégis megerősíti Gagliardi adat t, mert: „Gratz   Excellenci j t ol vett információ szerint a szóban forgó Bauernkommand onak a kifizetett összegekről nagyobb összegű támogatások voltak kilátásba helyezve,  gy hogy a Bauernkommand onak végeredményben követelései volnának.”⁶⁴

A szlovén-vidéki ellenforradalmároknak juttatott teljes összeg az elszámolásokból nem látható. Ugyanis az a helyzet, hogy csak a Bethlen-féle csoport p enzt arnapl oja mutat ki a „murai akcióra” több tételben kifizetett 302 485 koronát. „Tkalecz tanító, a murai köztársaság elnöke” állítólag 255 ezer koronát kapott, s ebből Szapáry L aszlo gróf és Zichy István gróf — a Bethlen-csoport pénztárosa — szerint, több mint 172 ezer koronát elsikkasztott.⁶⁵

Az előzőekben más forrásokból vett adat, amely szerint a szlovén-vidéki ellenforradalmárok 1 millió koronát kaptak volna Ausztriából, a jegyzőkönyvekben nem szerepel. Figyelembe kell azonban venni a k ovetkez eket: A Bethlen-féle csoport 1919. június 1-e és 10-e között juttatott több tételben p enzet a szlovén-vidékieknek. Más forrásaink ugyanakkor egybehangzóan arról beszélnek, hogy Tkaleczék a Szmrecsányi-féle ellenforradalm i csoporttal állottak kapcsolatban, s az állítólagos 1 millió koronát is Lórenz századostól kapták volna, aki — a jegyzőkönyvek szerint — Lehár ezredes megbízottjaként 6 esetben  sszesen

⁶⁴ OL PM Kállay iratok (275) 2. cs. 14. dosszié. — Jegyzőkönyv a t arcak ozbi bizottság ötödik  l es er ol 8–9. l.  s tizedik  l es er ol 5. l.

⁶⁵ U.o.  t odik ülés jegyzőkönyve 7–8. l.

mintegy 7 és egynegyed millió koronát vett fel Szmrecsányiék-tól „katonai szükségletekre”.⁶⁶

Miután a Szmrecsányi-csoport kiadási naplója egyáltalán nem mutat ki a szlovén-vidéki ellenforradalom céljaira juttatott összeget, viszont a pénz adataink szerint Lórenz százados útján kapták meg, joggal feltételezhető, hogy Tkaleczék a Szmrecsányi-csoporttól nem kaptak közvetlenül pénzt, hanem a Lehár ezredes számára katonai szükségletekre kiutalt pénzből kaptak még jelentősebb összeget. Ez a jogos feltételezés tényszerűen valószínűleg nem lesz bizonyítható, mert a tárcaközi bizottság a Lehár ezredesnek juttatott pénzt teljes egészében — a kiadások hova fordításának részletezése nélkül — igazolta.⁶⁷

*

Az ellenforradalmi lázadás leverése után a tanácskormány nem élt megtorlással. A lázadásban szervezőként résztvett több katolikus papot és gazdag parasztot letartóztattak ugyan, legtöbbször azonban szabadon bocsátották és egyet sem ítélték el közülük.

Azok, akik az ellenforradalmárok oldalán vettek részt a harcokban „akik nem vétkeztek, hanem erővel hajtották őket a harcba”, általános amnesztiában részesültek. Az ellenforradalmárok oldalán elfogott dolgozó parasztokat 24 órán belül hazabocsátották.⁶⁸

A terület lakosságára kivetettek ugyan 5 millió korona kékpénz hadisarcot, de azt nem hajtották be.⁶⁹

A muraszombati járás ügyeinek intézésére ideiglenesen 5 tagú direktóriumot állítottak fel, amelynek tagjai közt helyet foglalt Pusztay József tanító, a Tanácsköztársaság idején megjelent Novine főszerkesztője, valamint Füleky József, aki előzőleg Tkalecz önkényeskedése miatt lemondott direktóriumi tagságáról.⁷⁰

A kormányzótanács megfelelő intézkedésekkel igyekezett a szlovén-vidéki helyzetet sürgősen rendezni. Landler Jenő — akkori belügyi népbiztos — június első napjaiban Obál Béla kíséretében meglátogatta Vas és Zala megye ellenforradalomtól

⁶⁶ U.o. Kilencedik, tizedik, tizenegyedik ülés jegyzőkönyvének adatai.

⁶⁷ U.o. Kilencedik ülés jegyzőkönyve 13. l.

⁶⁸ PI Arch. Szombathelyi büntetőtörvényszék 1919—B—1539;

Novine, 1919 június 15. Lübleni národ;

Murska Straža, 1919 június 28. Prekmurje — dozorel sad.

⁶⁹ PI Arch. A. II. 13/958. Udvaros János vizsgálóbíró előtti kihallgatásának jegyzőkönyve.

⁷⁰ Novine, 1919. június 15. — Zapovid.

fertőzött területeit, hogy személyesen szerezzen tapasztalatokat az ottani helyzetről.⁷¹

Látogatásának egyik közvetlen eredménye volt, hogy Obál Bélát magával vitte Budapestre a munkás-egyetem tanárának, míg a Vas megyei tanács intézőbizottsága június 11-én felmentette Obál Bélát tisztsége alól és mandátumának letételére szólította fel. A felmentés legfőbb indoka „a vend ügyek terén való szereplésének tisztázatlansága”.⁷²

Muraszombatban 1919. június 15-én új községi tanácsot választottak. Ebből az alkalomból népgyűlést tartottak, amely táviratban üdvözölte Kun Bélát, Bóhm Vilmost, a Vörös Hadsereg parancsnokát, és elítélte a „néhány lelketlen izgató” által felidézett „fegyveres erőszakot”.⁷³

A megválasztott új muraszombati községi tanács arra az időre, amíg a járás tanács-választást megejthetik, a járás területére is illetékesnek nyilvánította magát és a megyei ügyek vitelét háromtagú bizottságra ruházta.

Kétheti szünet után június 15-én a Novine is újra megjelent. Minden azon az úton volt, hogy a Szlovén Vidék helyzete hamarosan rendeződjék.

Következtetések

A szlovén-vidéki lázadás gyors leverésével a Tanácsköztársaság komoly veszélytől szabadult meg. A sikerben jelentős szerepe volt Stromfeld Aurélnak, aki helyesen ismerte fel, hogy „a muraszombati eseményekre nagy figyelem fordítandó, mert az esetben, ha a mozgalom erősödik és elnyomása nem sikerülne, úgy tekintve Dunántúl politikai viszonyait, egy általános felkelés, amelynek jelei már eddig is több helyen mutatkoztak, pillanatnyilag és oly nagy erővel léphetne fel, hogy annak elnyomása a Dunántúlon levő csekély erőkkel nagyon kétségessé válna”.⁷⁵

A Dunántúl délnyugati sarkából kiinduló ellenforradalmi veszélyre Kun Béla idejekorán felfigyelt és javaslatára a Forradalmi Kormányzótanács már május 30-án hadműveleti területté nyilvánította Somogy, Baranya, Tolna, Vas és Zala megyét.⁷⁶

71 SzÁL Vas megyei Direktórium iratai 3627/1919/D. Távirat.

72 SzÁL Vas megyei Direktórium iratai, 3972/1919/D. A megyei munkástanács 1919. június 11-i ülésének jegyzőkönyve, VIII. pont.

73 SzÁL Vas megyei Direktórium 4126/1919/D.

74 Testvériség, 1919 június 17. A muraszombati községi tanács.

75 HIL MTI 43. d. 257. sz.

76 PI Arch. Forradalmi Kormányzótanács XXIII. jkv. 2. pont.

A Forradalmi Kormányzótanács június 4-én a dunántúli ellenforradalmi mozgalmak kibontakozása után egész Dunántúlt hadműveleti területté nyilvánította és „az intézkedések megtételére Szamuely Tibor, Vántus Károly és Jancsik Ferencből álló bizottságot” küldte ki.⁷⁷

Az intézkedések helyességét a június 2-án kirobbantott dunántúli vasutas sztrájk, valamint a fegyveres ellenforradalmi megmozdulások teljes mértékben igazolták. Ha a hadseregparancsnokság Szlovén Vidékkel kapcsolatos intézkedései csak egy-két napot késnek, vagy ha első intézkedésével nem irányít azonnal az ellenforradalmárokkal szemben túlsúlyban levő erőket Dunántúl délnyugati részébe, akkor a vasutasztrájk valószínűleg lehetetlenné tette, vagy nagymértékben késleltette volna nagyobb erők sürgős odaszállítását. Ezzel az ellenforradalom számára lehetőség nyílt volna muraköztársasági bázisának megőrzésére.

A Mura Köztársaságra, mint ellenforradalmi bázisra várt volna az ellenforradalmi komité tervei alapján a tanácsköztársaság-ellenes erők gyűjtőhelyének szerepe. Erre mutat a Vörös Hadsereg hírszerző csoportjának az a június 8-án beérkezett Bécsből származó értesülése, amely szerint az ausztriai Steinbrückben 900—1000 főnyi ellenforradalmi csapat gyűlt össze, amely a Mura-vidékre készül betörni.⁷⁸

A Mura Köztársaság területére összegyűjtött ellenforradalmi fegyveresek siethettek volna a júniusban Dunántúlon felplángolt helyi ellenforradalmi megmozdulások segítségére és így valósult volna meg az a terv, amelyről Tkalecz beszélt Klekl Józsefnek a lázadás kirobbantása előtt: „Ezen a vidéken kezdjük meg a harcot a kommunistá uralom ellen, amely végigmegy egész Magyarországon.”⁷⁹

Nyilvánvaló, hogy az ellenforradalmi megmozdulások olyan viszonylag jelentéktelen szereplőinek szavait, mint Tkalecz és Klekl, nem vehetjük túlságosan komolyan. Mindamellett tény, hogy a szlovén-vidéki lázadás egy sor veszélyes dunántúli ellenforradalmi megmozdulás első láncszeme volt. A szlovén-vidéki lázadást a Nyugat-Dunántúlon a következő ellenforradalmi megmozdulások követték:

⁷⁷ PI Arch. Forradalmi Kormányzótanács XXIV. jkv. 2. pont.

⁷⁸ HIL MTI 44 d. 164. sz. Hírszerző csoport 608/4 hdm. sz. A jelentés szerint az ellenforradalmi csapatok Steinbrückben gyülekezve „Muraközbe akarnak betörni”. Világos azonban, hogy a jugoszláv megszállás alatt levő Muraközbe való betörésnek semmi értelme nem lett volna, — annál is inkább, mert Muraköz nem határos Ausztriával, — s csakis a Muravidékről lehet szó.

⁷⁹ SzÁL Klekl József emlékirata 57. l.

Július 2, Szombathely központtal dunántúli vasutassztrájk (Szombathelyen már június 1-én megkezdődött a sztrájk).

Június 4—7, Sopron környékén fegyveres ellenforradalmi megmozdulások.

Június 5, ellenforradalmárok hatalmukba kerítik Kőszeget, s ugyanazon a napon kitör a sárvár-felvidéki ellenforradalom.

Június 6-án Csornán az ellenforradalmárok másodszor robbantanak ki lázadást.

Június 6—7, ellenforradalmi megmozdulások Kőszeg környékén.

Természetesen túlzás lenne azt állítani, hogy minden dunántúli ellenforradalmi megmozdulás a bécsi ellenforradalmi komité által szervezett céltudatos akció volt. Például a május 28-án kitört gyöngyösmelléki megmozdulások valószínűleg helyi ellenforradalmi kezdeményezésre törtek ki.

Azonban minden jel arra mutat, hogy a muraszombati, valamint a felsorolt, június 2-től 7-ig kitört ellenforradalmi mozgalmak kapcsolatban voltak a bécsi ellenforradalmi komitéval.⁸⁰

Jogosan felvethető azonban, hogy ha a felsoroltak a szlovén-vidéki lázadással összefüggő ellenforradalmi megmozdulások voltak, miért nem jelentkeztek előbb, hogy közvetlen segítséget nyújthattak volna a Mura Köztársaságnak. Ezzel kapcsolatban a következőket kell figyelembe vennünk:

A már idézett források a szlovén-vidéki lázadásról mint kiindulópontonról beszélnek, ahonnan a proletárdiktatúra elleni lázadások továbbterjednek. Látható, hogy nem egyidejű akciókat terveztek.

A szlovén-vidéki ellenforradalmi lázadást eredetileg később akarták kirobbantani, azonban a belügyi népbiztosság vizsgálata, valamint a II/20. zászlóalj Zalaegerszegre rendelése miatt, az ellenforradalom szervezői kénytelenek voltak sietve, kb. egy héttel a tervezett idő előtt hozzáfogni tervük megvalósításához.

Klekl József írja, hogy „Tkalecz nem tartotta be... az elfogadott feltételeket” és „Muraszombatban váratlanul kikiáltotta május 29-én a szlovén-vidéki köztársaságot”.⁸¹ Az ellenforradalom egyik Jugoszláviába menekült szlovén résztvevője szerint a II/20. zászlóaljnak május 29-én délre adott bevonulási parancs miatt „habár az előkészületek a puccsra még nem vol-

⁸⁰ Lásd: Deme L. és Keleti J. i.m.; Koncsek László i.m.; Kozma Miklós i.m.; L. Nagy Zsuzsa i.m. a felsorolt megmozdulásokra vonatkozó adatait.

⁸¹ Klekl József emlékirata 59. l.

tak készen, ad hoc intézőbizottságot alakítottak, amely még aznap délután kikiáltotta a magyar kormánytól független szocialista Mura Köztársaságot”.⁸²

Eredetileg egy héttel későbbre tervezték a vasutassztrájkot is. Egyik forrásanyagunk szerint: „A sárváriak csak június 8—9-re várták a sztrájk kitörését. Június 2-án délután 1/24 órakor egészen váratlanul kapták a vasutasok a jelzést: Minden vonat megállítandó!”⁸³

A sztrájk előbbrehozása nyilvánvalóan az ellenforradalmi akciók összehangolása érdekében történt: egyrészt a sztrájkkal meg kellett akadályozni vörös csapatoknak a szlovén-vidéki lázadók elleni szállítását, másrészt a sztrájk szolgált jeladásul a Dunántúl több helységében előkészített ellenforradalmi megmozdulás kirobbantására.

Az ellenforradalmi tervek valóraváltásának megghiúsításában jelentős közvetett szerepe volt annak az ellenforradalmárokat demoralizáló hatásnak, amelyet a Vörös Hadsereg — a cseh ellen május 31-én megindított támadásának — sikereiről szóló hírek váltottak ki.

Ezt a föltevést konkrét esemény is alátámasztja. A szlovén-vidéki harcok utolsó napján, június 5-én tört ki a felsőöri ellenforradalmi lázadás. Ennek vezetői azonnal futárt küldtek Hartbergbe és sürgették az akció megindítása esetére előzetesen Stájerországból ígért segítséget. Az ellenforradalmárok hartbergi összekötői Szmrecsányiékhoz továbbították Grazba a Felsőörsi ellenforradalmárok kérelmét: hogy szökött magyar tisztekből és a Bauernbund tagjaiból álló fegyveresek siessenek — az előzetes tervek szerint Sinnersdorfnál — a segítségükre. Grazból még 5-én éjjel megérkezett Hartbergen keresztül Szmrecsányiék válasza, amely „a segítséget lemondotta, hivatkozva a vörösöknek a cseh fronton elért sikereire”.⁸⁴

A grazi ellenforradalmi szervezők magatartását kétféle meggondolás indokolhatta. Az egyik: az attól való félelem, hogy a Vörös Hadsereg sikerei olyan mértékben növelik a tanácskormány tekintélyét, valamint a tancsszervek és a Tanácsköztársaság fegyveres erőinek önbizalmát, hogy eleve reménytelen a — különben általuk inspirált — lázadások sikerére számítani. A másik: kaparjón csak ki a Vörös Hadsereg minél több gesztenyét a tűzből, foglaljon vissza minél nagyobb területet, a hatalom kérdését később is ráérnek fölvetni. Bármilyen

⁸² Murska Straža, 1919 június 21. — Prekmurski Slovenci

⁸³ Deme L. és Keleti J. i.m. 78. l.

⁸⁴ Deme L. és Keleti J. i.m. 122. l.

volt azonban Szmrecsányiék magatartásának az oka, annyi bizonyos, hogy a Vörös Hadsereg sikereiről szóló jelentések összezávarták az ellenforradalmárok számításait.

Az okok közt, amelyek miatt a június eleji dunántúli ellenforradalmi akciókat nem egyesíthették, a legfontosabbak egyike, hogy a Forradalmi Kormányzótanács már május 30-án helyesen értékelte a délnyugat-dunántúli helyzetet és utasította nyomán Stromfeld Aurél gyors intézkedései, valamint a vöröskatonák hősiessége következtében a Mura Köztársaság — az ellenforradalmárok számítása ellenére — rövid idő alatt megszűnt létezni.⁸⁵

A szlovén-vidéki ellenforradalmi lázadásról a következő összefoglaló értékelést adhatjuk:

Az ellenforradalmi helyzet kialakulását elősegítette a tanácskormány néhány helytelen, vagy nem kielégítő intézkedése. Ezek közül — habár az anyagunkból ez tényszerűen kevéssé látszik — első helyen kell említenünk a Tanácsköztársaság parasztpolitikáját, mint a helyzet alakulását legerőteljesebben meghatározó tényezőt.

A magyarországi szlovénség zömében olyan szegény- és kisparasztokból állt, akik a forradalomtól mindenekelőtt földet akartak kapni. Mint ilyen népcsoport, potenciálisan forradalmi erőt jelentett.

A Tanácsköztársaságnak lehetősége volt arra, hogy a szorgalmas, földszerető szlovén szegényparaszttságot földosztással a proletárdiktatúra mellé állítsa, hogy olyan helyzetet alakítson ki, amelyben a szegényparaszttság foggal-körömmel igyekszik megvédeni a kapott földet, s a neki földet juttató tanácshatalmat. A paraszttság várakozása azonban megghiúsult, s csalódása annál nagyobb volt, mert a Tkalecz-féle szlovén-vidéki vezetés már a Tanácsköztársaság kikiáltása utáni napoktól kezdve földosztással biztatta őket. A Novine március 30-i számában pl. Népbiztosság (Komiszársztvo lüdsztva) aláírással hivatalos közlemény jelent meg, amelyben többek között a következőket olvashatjuk: „Válasz bizs tricai testvéreinknek, akik kérnek minket a grófi földek felosztására... A ti kívánságaitok elsősorban fognak teljesülni, mert azok igazságosak. Úgy vélem, ha

⁸⁵ A fentiek szerint helyesbítésre szorul Koncsek László megállapítása, hogy „az ellenforradalmi lázadások sorát a dunántúli vasutassztrájk nyitotta meg.” *Koncsek L.* i.m. 163. l. Viszont kétségtelenül igaza van Kun Bélának, hogy: „Június elején a dunántúli vasutassztrájk adta meg az ellenforradalmi mozgalmak szélesebb méretű kitérésére.” — *Kun Béla: A Magyar Tanácsköztársaságról*, Bp. 1958, 553. l.

Szlovén Vidékünk minden lakosa így gondolkoznék, már sokkal jobb helyzetben lennénk.”⁸⁶

Ilyen előzmények után nem véletlen, ha a Tanácsköztársaság agrárpolitikájában csalódott szlovén parasztok nem utasították vissza az ellenforradalmi agitációt.

Igaz, hogy maguk a szlovén parasztok tömegesen nem vettek részt az ellenforradalmi lázadásban, azonban szlovén nemzetőr zsoldosok — akiknek Tkalecz földet ígért — résztvettek a vörös zászlóaljak elleni harcokban.

A lázadás kirobbantásához megfelelő helyzet kialakulását elősegítették azok a hibás és hiányos intézkedések is, amelyek — a Tanácsköztársaság alapjában helyes nemzetiségi politikája mellett — nem rendezték kielégítő módon a terület önkormányzatát. A Vas megyei tanácsszervek, valamint a kormányzótanács elismerték a szlovén önkormányzatot, azonban nem intézkedtek, hogy az ne csak a muraszombati járásra korlátozódjék, s hogy a tényleges szlovén-vidéki tanácsot az egész terület lakossága válassza.

Az ellenforradalmi megmozdulás szlovén, szociáldemokrata színezetű köztársaság formáját vehette fel, egyrészt azért, mert a területnek nem volt munkásmozgalomban edzett proletariátusa, sem öntudatos vezetői, másrészt Csernovits Sándornak, a Muraszombat járási pártszervezet elnökének és más szociáldemokrata vezetőknek árulása miatt. Ezek megszegték a dolgozó néppel, a proletárdiktatúrával szemben vállalt kötelezettségüket és magukat, valamint a szociáldemokrata nevet odaadták a magyar földbirtokosok, fehér tiszték és a papi reakció ellenforradalmi kísérletének leplezésére, a dolgozók félrevezetésére.

Az ellenforradalmi lázadás fő erejét a hatalmától, kiváltságaitól és vagyonától megfosztott földbirtokosok, a megdöntött népelnyomó rendszer erőszakszervezeteinek tagjai és a letűnt rendszer hasznélvezői képezték. Ezek az országon kívül Ausztriában és jugoszláv, illetve francia csapatok által megszállt területen, valamint az országon belül szervezkedve, minden erejükkel a dolgozók uralmának megdöntésén tevékenykedtek. Hogy mennyire nem voltak válogatóságok, azt tanúsítja a bécsi magyar követség kirablása, ahonnan a szlovén-vidéki lázadónak juttatott pénz is származott, de az a mód is, ahogy valódi szándékaikat, sőt még saját személyüket is leplezve Tkalecz-

⁸⁶ Novine 1919 március 30. — Odgovor nasim bisztrickim bratom.

féle kalandorok és „szociáldemokrata szlovén (vend) köztársaság” címe mögé bújtak.

A Szlovén Vidéken kirobbantott ellenforradalmi lázadás legfontosabb tényezője a Magyar Tanácsköztársaság megsemmisítésére törv imperializmus volt. Ebben az esetben gyakorlatilag: a magyar ellenforradalmár földbirtokosok, tőkésék, tisztek szervezkedését támogató és elősegítő osztrák kormány és azok a reakciós körök, amelyek közvetlen fegyveres segítséget is nyújtva az ellenforradalmi lázadóknak, beavatkoztak a Magyar Tanácsköztársaság belügyeibe. A külső segítség nélkül az ellenforradalmi erők nem robbanthatták volna ki a szlovén-vidéki lázadást.

A Magyar Tanácsköztársaság erejének egyik meggyőző bizonyítéka, hogy a veszedelmes szlovén-vidéki felkelést le tudta verni és messzemenő céljait csírájában el tudta fojtani.

Az előadott tények alapján, amelyek azt bizonyítják, hogy a szlovén-vidéki ellenforradalmi lázadásban a szlovén népcsoport önrendelkezési, önkormányzati törekvésének hangoztatása csak a proletárdiktatúra megdöntésére szövetkezett reakciós erők valódi céljainak elrejtésére, a szlovén nép becsapására szolgáló eszköz volt, nem lehet kétséges, hogy a Mura Köztársaságnak a Magyar Tanácsköztársaság fegyveres alakulatai által történt megdöntése teljesen indokolt, a marxizmus—leninizmus szellemének megfelelő cselekedet volt.

Az elmondottak után fölmerül a kérdés: hogyan lehetséges, hogy egy ilyen viszonylag nagy — és kezdeti sikereket elért — ellenforradalmi akció meglehetősen kevésbé ismert. Ennek magyarázatát adja:

A Tanácsköztársaság idején a kérdéses időben a sokkal jelentősebb cseh harctéri események kötötték le a figyelmet, s a sajtó egyrészt azért nem foglalkozott (kivéve a Vas megyei sajtót) a szlovén-vidéki eseményekkel. A Tanácsköztársaság vezetői másrészt igyekeztek az eseményeket minél kevésbé hangoztatni azért, mert ezek részben a nemzetiségi politika közvetlen alkalmazásának voltak tulajdoníthatók. Az egykorú dokumentumok, az újságokban közzétett felhivatalos közlemények arra mutatnak, hogy a Tanácsköztársaság illetékes tényezői, az ellenforradalmi lázadás okát kutatva, túl is becsülték benne a nemzeti momentumot és nem látták eléggé a szociális problémát, a földéhséget és a magyar reakció szervezkedését. Szerepet játszhatott az a meggondolás is, hogy a szlovén-vidéki események ürügyet szolgáltathattak a jugoszláv kormánynak ar-

ra, hogy a szlovének védelmének ürügyén bevonultassa csapatait a Szlovén Vidékre.⁸⁷

Az *Ellenforradalmi Komité* arisztokrata vezetői — akik már annakidején sem helyeselték teljes mértékben Szmrecsányi kalandos terveit — nyilván nem tartották szalonképesnek egy olyan Tanácsköztársaság ellenes akcióval dicsekedni, amelyben egy lenézett „nemzetiség” háta mögé bújtak és minden „alkotmányos” elvet felrúgva pénzzel, fegyverrel és katonákkal, tisztekkel segítették, hogy az ország területén önálló köztársaságot kiáltson ki. Ezeknek a tényeknek elismerése teljesen megfosztotta volna hiteléből az „ezeréves alkotmányra”, a jogfolytonosságra hivatkozó, a történelmi magyar nemzeti államot visszaállítani szándékozó revizionista politikájukat.

A Mura Köztársaságról az ellenforradalom krónikásai mind szemérmesen hallgatnak, kivéve Deme László és Keleti József Szombathelyen 1920-ban megjelent írását (Az ellenforradalom Vas vármegyében és Szombathelyen). Az illusztris ellenforradalmi szerzők közül egyedül Gratz Gusztáv említi meg valamit a szlovén-vidéki eseményekről, mindössze ennyit: „Muraszombat vidékén a vöröskatonák ötven parasztot végeztek ki ellenforradalmi magatartás miatt”.⁸⁸ Bírósági iratok bizonyítják, hogy nemcsak nem végeztek ki, de el sem ítélték egyetlen parasztot sem az ellenforradalom segítése miatt.

A Tanácsköztársaságról a *felszabadulás után* kiadott művekből is hiányzott jó ideig a szlovén-vidéki lázadás megítélése az ellenforradalmi események közül. Dr. Horváth Ferenc 1959-ben megjelent munkájában olvashatunk először adatokat a Mura Köztársaságról.⁸⁹ Kissé bővebb ismertetést találunk a szlovén-vidéki ellenforradalomról L. Nagy Zsuzsa 1961-ben kiadott művében.⁹⁰

Egyik említett munka sem tartotta azonban feladatának a szlovén-vidéki események részletes elemzését. Így a szlovén-vidéki ellenforradalmi események mindmáig vagy kimaradtak a Tanácsköztársaság idején kirobbantott ellenforradalmi kísérletek tárgyalásából, vagy pedig nem a jelentőségüknek megfelelő besorolást nyertek.

⁸⁷ A magyar Hadseregarancsnokság — nyilvánvalóan a fenti megfontolás alapján már közvetlen a harcok befejeztével, június 7-én, 30 napra feloldotta a Mura vonalán Jugoszlávia felé elrendelt határzárát. — HIL MTI 43 d. 90. sz.

⁸⁸ Gratz Gusztáv: A forradalmak kora, Budapest 1935, 141. l.

⁸⁹ Dr. Horváth Ferenc: A munkástanácsok szervezete és működése Vas megyében, Szombathely 1959. 23–24. l.

⁹⁰ L. Nagy Zsuzsa: Forradalom és ellenforradalom a Dunántúlon 1919. Budapest 1961. 132–134. l.